

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

проректор з наукової роботи

Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

професор Г. М. ТОРБІН

19 листопада 2024 року

ВИСНОВОК

кафедри соціальної філософії,

філософії освіти та освітньої політики

Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики

Українського державного

університету імені Михайла Драгоманова,

про наукову новизну, теоретичне та практичне

значення результатів дисертації

КРИЛОВОЇ Вселени Олександрівни

«ФЕНОМЕН ХАРИЗМИ В БУТТІ ЛЮДИНИ ТА СПІЛЬНОТИ»

на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософських наук

зі спеціальності 033 Філософія (09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії)

Витяг з протоколу № 4 від 19 листопада 2024 року

ПРИСУТНІ: **Викладачі:** Вашкевич В. М., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри; Андрущенко В. П., член-кореспондент НАН України, академік НАПН України, доктор філософських наук, професор; Хамітов Н. В., член-кореспондент НАН України, доктор філософських наук, професор; Вернидуб Р. М., доктор філософських наук, професор; Бобрицька В. І., доктор педагогічних наук, професор; Кушерець В. І., доктор філософських наук, професор; Терепищій С. О., доктор філософських наук, професор; Матусевич Т. В., доктор філософських наук,

професор кафедри; Крилова С. А., доктор філософських наук, професор; Драпушко Р. Г., кандидат філософських наук, доцент; Панченко Л. М., кандидат філософських наук, професор; Процька С. М., кандидат педагогічних наук, доцент; Новіцька Т. В., кандидат філософських наук, доцент.

Головуючий на засіданні: АНДРУЩЕНКО В. П., доктор філософських наук, професор.

Запрошені:

-доктор філософських наук, професор БОНДАРЕНКО В.Д.

-доктор філософських наук, професор СВИРИДЕНКО Д.Б.

Секретар: кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики ПРОЦЬКА С.М.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ:

Про рекомендацію до захисту **КРИЛОВОЇ Вселени Олександрівни «ФЕНОМЕН ХАРИЗМИ В БУТТІ ЛЮДИНИ ТА СПІЛЬНОТИ»** на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософських наук зі спеціальності 033 Філософія (09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії)

Науковий консультант: доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри богослов'я та релігієзнавства **БОНДАРЕНКО В. Д.**

Рецензенти:

- доктор філософських наук, професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики

КУШЕРЕЦЬ В. І.

- доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти **СВИРИДЕНКО Д. Б.**

- доктор філософських наук, професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики

МАТУСЕВИЧ Т. В.

СЛУХАЛИ: Головуючий на засіданні: АНДРУЩЕНКО В. П., доктор філософських наук, професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики повідомив, що КРИЛОВУ Вселену Олександрівну «ФЕНОМЕН ХАРИЗМИ В БУТТІ ЛЮДИНИ ТА СПІЛЬНОТИ» висунуто на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософських наук зі спеціальності 033 Філософія (09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії).

Тему дисертаційної роботи затверджено на засіданні Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (22 грудня 2022, протокол №1).

Всі необхідні документи належним чином оформлені та представлені на засідання кафедри. Головуючий повідомив, що всі члени кафедри та запрошені ознайомились з роботою дисертанта і надав слово **КРИЛОВІЙ Вселені Олександрівні** для короткого виголошення основного змісту дисертаційного дослідження.

Дисертант КРИЛОВА Вселена Олександрівна повідомила про основний зміст, концептуальні положення та наукові результати дисертаційної роботи.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є комплексний аналіз феномену харизми як вияву особистості та спільноти.

Для досягнення поставленої мети необхідним видається вирішення наступних дослідницьких завдань:

- проаналізувати літературу з проблеми харизми в історії філософії та в сучасному науковому дискурсі;
- окреслити понятійний апарат і розробити методологію дослідження;
- визначити специфіку метаантропології харизми як нової методологічної стратегії;
- дослідити гендерні й екзистенціальні аспекти харизми людини та спільноти;
- осмислити феномен харизми людини та спільноти як цілісності їх буття;
- осягнути специфіку внутрішньої й зовнішньої харизми;
- проаналізувати світогляд харизматичної людини як єдність устремлень, цілей і цінностей та його прояви у суспільстві;

- дослідити такі екзистенціально-комунікативні основи харизми як любов до себе та Іншого, щирість, іронія/самоіронія, відкритість до діалогу;
- усвідомити феномени деструктивної та конструктивної харизми людини як прояви любові та пристрасті до себе й Іншого;
- виявити аспекти дійсної та імітаційної харизми як результату актуалізації та маніпуляції собою та Іншим у спільноті;
- визначити аспекти взаємодії харизми і краси людини;
- дослідити сутнісні відмінності харизми й геніальності особистості та спільноти;
- осмислити соціокультурні стереотипи й архетипи чоловічої та жіночої харизми;
- проаналізувати вияви харизми інтелектуалів у сучасному соціокультурному просторі;
- осягнути специфіку феномену академічної харизми вченого та його тексту;
- дослідити феномен академічної харизми викладача університету;
- проаналізувати проблему харизми експерта;
- усвідомити актуальність харизми у медійному просторі та екранних мистецтвах;
- осмислити феномени харизми пари та сім'ї;
- дослідити феномен подвійної харизми пари як прояву комунікативного андрогінізму;
- виявити можливості люблячої пари та сім'ї у актуалізації харизми особистості;
- проаналізувати спільність інтересів, цілей та цінностей як умову харизматичної єдності особистостей;
- дослідити феномен маніпуляції як шляху до згасання особистісної і подвійної харизми чоловіка та жінки й можливості виходу за її межі;
- осмислити проблему місії пари та сім'ї як фактору об'єднання особистих творчих здобутків чоловіка та жінки у суспільстві;
- осягнути специфіку харизми лідерів і спільнот;
- дослідити феномен харизматичного лідерства як чинника об'єднання і розвитку спільноти;
- провести аналіз конструктивних та деструктивних проявів харизматичного політичного лідера в контексті демократичного, авторитарного, тоталітарного суспільства;

- розглянути аспекти харизматичного лідерства у спільноті як професійному колективі.

Теоретичне значення дисертації визначено системним підходом до аналізу харизми людини та спільноти як екзистенціального шарму, що усвідомлюється не як поведінкова технологічна практика, а як особистісний вияв людини, з одного боку, та результат її світоглядно-творчого становлення й актуалізуючої взаємодії з собою та соціумом, – з іншого. В результаті комплексного аналізу феномену харизми виокремлюються такі поняття як харизма люблячої пари та сім'ї, а також групова харизма спільноти.

За допомогою авторського методологічного підходу – метаантропології харизми – усвідомлено, що у буденному бутті виникає екзистенціально-тілесна харизма людини та спільноти, що виступає таким екзистенціальним шармом, який характеризується акцентом на тілесності як найвищій цінності; граничне буття породжує екзистенціально-особистісну харизму, що виражає обдарованість, інтелектуальність і цілеспрямованість людини та спільноти, з одного боку, та їх владний характер і нецілісність, – з іншого; у метаграничному бутті виникає екзистенціально-комунікативна харизма, що виражає цілісність особистості та спільноти у їх тілесно-гендерному, світоглядно-екзистенціальному та комунікативно-творчому аспектах. Такий екзистенціальний шарм реалізується у діяльній любові до себе та до Іншого як цінності, а також у гуманістичній співтворчості з соціумом й актуалізації харизми спільноти послідовників.

Ідеї, концепти та методологічні здобутки даної дисертаційної роботи виступають основою подальших досліджень розвитку та реалізації харизми у суспільстві.

Практичне значення одержаних результатів полягає передусім у тому, що питання, які були проаналізовані у дослідженні, набули особливої уваги у колі філософів, соціологів, психологів. Результати даного дослідження можуть бути корисними як для теоретиків, так і для практиків, спеціалістів з гуманітарних дисциплін, у яких виникає можливість евристично застосовувати методологію метаантропології харизми у власній науковій та професійній діяльності.

На основі даного дисертаційного дослідження виникає можливість створити лекційні курси та спецкурси з соціальної філософії, філософської антропології, філософії культури, метаантропології, філософії діалогу, філософії психоаналізу.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в створенні цілісної концепції харизми людини та спільноти і на основі класичних й сучасних підходів

до феномену харизми, розробці нової авторської методології – метаантропології харизми.

Уперше:

- доведено, що в широкому сенсі харизму можна визначити як екзистенціальний шарм і магнетизм, здатність надихати, впливати на інших і вести за собою. В своїх конструктивних формах харизма реалізується гуманістично, без маніпуляцій, адже вона зумовлена духовно-душевною цілісністю особистості та спільноти;

- обґрунтовано необхідність нового методологічного підходу – метаантропології харизми, який дозволяє комплексно і системно досягнути цей феномен не лише у поведінкових, а й у екзистенціально-світоглядних вимірах буття людини та спільноти. Метаантропологія харизми – методологічна стратегія, що системно досліджує феномени дійсної та імітаційної харизми людини, пари, сім'ї та спільноти, їх екзистенціальні, світоглядні, соціокультурні аспекти й потенції у буденному, граничному і метаграничному вимірах буття людини. В цих вимірах виокремлюються екзистенціально-тілесний, екзистенціально-особистісний та екзистенціально-комунікативний типи харизми людини, яким певною мірою відповідають буденний, особистісний та філософський типи світогляду. В координатах даного підходу харизма особистості може розвиватися до цілісності тілесності, душевності й духовності, що породжує конструктивний екзистенціальний шарм і співтворчу екзистенціальну комунікацію;

- доведено, що у буденному бутті людини особистісна харизма здебільшого підмінюється фізичною магнетичністю та яскравою зовнішністю, як чоловічою, так і жіночою. Тому виникає зовнішня харизма, що визначається як екзистенціально-тілесна або харизма привабливості;

- виявлено, що у граничному бутті людини пробуджується внутрішня харизма як екзистенціально-особистісна, що виступає харизмою інтелектуальності. Така харизма зазвичай набуває егоцентричного характеру, тому стає засобом маніпуляції. У цьому вимірі буття людина та спільнота прагнуть створювати та використовувати різноманітні технології харизми з метою підкорити собі послідовників, соціум, і навіть увесь світ, що говорить про нецілісність такої харизми;

- проаналізовано, що у метаграничному бутті людини виникає екзистенціально-комунікативна або цілісна харизма, що гармонійно поєднує тілесне, духовне і душевне начала людини. Даний тип харизми передбачає відкритість до діалогу, щирість, здатність до актуалізації харизми інших та

співтворчості з ними, тому проявляється як на рівні особистості, так і у парі й у спільноті харизматиків;

- обґрунтовані поняття дійсної та імітаційної харизми людини. Визначено, що імітаційна харизма демонструє особистісну нецілісність й виражає відмову людини від щирості заради раціональної прорахованості, маніпуляції замість актуалізації, що дає відчуття безпеки і влади над собою та Іншим. Імітаційна харизма виступає вдаванням, технологічним екзистенціальним шармом, який не надихає послідовників, а маніпулює ними та контролює їх. Дійсна харизма людини, у конструктивних її проявах, розкривається у сміливості бути собою і виступає таким проявом екзистенціального шарму людини і спільноти, що характеризується цілісністю, органічністю, щирістю та відкритістю до діалогу;

- доведено, що дійсна харизма може мати конструктивний і деструктивний характер. Критерієм конструктивної (гуманістичної) харизми є щира життєвість, що реалізується через творче й людяне здійснення своєї місії у суспільстві, критерієм деструктивної харизми є те, що вона реалізується у процесі маніпулятивного егоцентричного самовираження, спрямованого на оволодіння Іншим. Імітаційна харизма є апіорі деструктивною, виключаючи ті її модуси, коли вона зовсім не впливає на оточуючих;

- усвідомлено, що пара люблячих чоловіка та жінки, які виявили та реалізували харизму на особистісному рівні, за умови діалогу може утворювати подвійну харизму (харизму пари). Така харизма проявляється у союзі, в якому партнери об'єднали свої творчі й життєві здобутки у єдине ціле, зберігаючи свободу самореалізації;

- осмислено феномен конструктивної харизми сім'ї як цілісної спільноти батьків і дітей, що проявляється у співтворчій взаємодії її членів, які перебувають у партнерській єдності. У такій сім'ї співтворчість реалізується на основі любові, свободи, поваги, актуалізації харизми, лідерського харизматичного потенціалу усіх її членів;

- проаналізовано феномен харизми різноманітних спільнот, що виникає у процесі об'єднання харизми особистостей з метою здійснення спільної місії у суспільстві і виражається у харизматичній комунікації;

- досліджено феномен харизматичної комунікації у спільноті, що реалізується у рамках комунікативної системи «лідер – послідовник», «послідовник – послідовник» та «спільнота – оточуючі». Запропоновано поняття «конструктивна харизматична комунікація», яка є суб'єкт-суб'єктною, і «деструктивна харизматична комунікація», яка є суб'єкт-об'єктною, що визначають конструктивність або деструктивність спільноти. Прикладом

деструктивної спільноти з суб'єкт-об'єктною харизматичною комунікацією є тоталітарні (неототалітарні) спільноти, в тому числі релігійні;

- визначені провідні харизматичні образи інтелектуалів сучасності, які максимально впливають на суспільні процеси, – вченого, викладача університету, експерта, актора, харизма яких посилюється, коли вони виступають ще й медійними персонами.

Уточнено, що:

- академічна харизма, яка виявляється в ученого та викладача університету, здатна впливати не лише на професійну спільноту, а й на суспільство в цілому, розвиваючи у його членів критичне і креативне мислення;

- сім'я глибоко впливає на особистісне ядро харизматичної людини та її світоглядні цінності. Сім'я може бути як джерелом життєвої сили людини, що актуалізує її харизму, так і деактуалізуючим харизму людини началом, у випадку, коли серед її членів реалізується деструктивна харизматична комунікація;

- конструктивна харизматична комунікація у сім'ї – це така комунікація, у якій кожен член родини відчуває свою цінність, значимість і має свободу для виявлення та реалізації харизми, властивої лише йому. Така комунікація породжує групову харизму сім'ї;

- харизматичне лідерство у сім'ї як спільноті рідних людей засновується на виявленій та реалізованій у взаємодії між ними харизмі одного або декількох її членів, що дає імпульс харизматичного розкриття іншим членам родини;

- діяльність конструктивного харизматика як лідера спільноти може бути означена як гуманістичне і демократичне харизматичне лідерство. Таке лідерство означає толерантне спрямування спільноти, що об'єднує її учасників на основі актуалізації їх власної виключності;

- деструктивні прояви харизматичного лідера у спільноті проявляються у формі його авторитарності або тоталітарності, що формує відповідні типи суспільства. Авторитарне харизматичне лідерство виражається в домінанті лідера спільноти замість акценту на її місії, водночас постулюючи зворотне;

- наростання акценту на особистості лідера і «абсолютній правильності» його світогляду робить останнього тоталітарним харизматичним лідером, що призводить до повної нетерпимості щодо позицій опонентів і прагнення знищити їх;

- людяність є основою конструктивної харизми спільноти як професійного колективу за умови особистісної і творчої єдності його членів. При гуманному керівництві лідера, харизматична комунікація стає справжнім мистецтвом співтворчості учасників колективу. У такій атмосфері, з одного боку, кожен

демонструє готовність зробити власний внесок на благо загальної місії, а з іншого, – проявити теплоту розуміння один одного та відкритість до ідей колег. В результаті такої духовно-душевної єдності, вмотивованості та цілеспрямованості, професійний колектив неодмінно набуває харизми та випромінює її у світ.

Набули подальшого розвитку:

- положення про важливість самопізнання людиною особливостей власної харизми. Самопізнання харизми виступає актом, у процесі якого, шляхом діалогу з собою та Іншим, людина виявляє екзистенціальні, світоглядні й соціокультурні обмеження, що заважають конструктивній самореалізації у соціумі, звільняється від них, досягає власні сильні якості й таланти, усвідомлює свої цінності й унікальність – наявну й потенціальну;

- ідея про феномен самотворення харизми як процесу, у якому людина творить сама себе і акцентує увагу на розгортанні реальних харизматичних потенцій. Харизматична особистість реалізує свій ідеальний соціальний образ, в цьому процесі вона не відкидає свою тілесність і не концентрується на ній, а переживає й виражає її як продовження особистості;

- розуміння того, що у своїх конструктивних проявах харизматичне Я не протистоїть харизматичному Ти Іншого, не тисне на нього, не маніпулює, не принижує його цінності та гідність, а сприймає як унікальне харизматичне Ти. Харизматична комунікація стає конструктивною лише у випадку, коли відбувається на рівні діалогу харизматичних Я і Ти, які приймають екзистенціальний шарм одне одного, акцентуються на ньому і реалізуються у співтворчості, яка збагачує суспільство;

- теза про те, що концепт харизми особистості повинен бути доповнений концептами харизми спільноти – пари, сім'ї, колективу, суспільства;

- положення про те, що тілесність харизматичної людини є продовженням її особистості, результатом стилю життя та внутрішнього стану. Неодмінним аспектом харизми є тілесна гармонія, що означає відповідність форм тіла людини її статі та особистісній місії;

- осягнення феноменів харизми чоловіка та жінки в сучасному західному світі та аналіз впливу, який вони здійснюють на парні відносини та соціальну реалізацію. Доведено, що харизма чоловіка та жінки найбільш суттєво проявляється саме у їх особистості, яка, з одного боку, є вищою за стать, а з іншого, – якісно поглиблюється саме через статеву природу, визначаючи напрям самовираження особистості;

- аналіз медійної харизми як відтворення засобами медіа образу. Медійна харизма, в залежності від екзистенціального виміру буття людини та її світогляду, може виражатися як демонстративність та маніпулятивність, у вищих же своїх проявах стає продовженням її конструктивної харизми;

- осмислення поняття конструктивного (гуманістичного) харизматичного лідерства, що є об'єднуючим чинником демократичної спільноти. У професійному колективі таке лідерство засновується не лише на управлінській компетентності лідера, а й означає сприяння всебічному харизматичному розвитку послідовників та здійснення продуктивної, співтворчої комунікації з ними на шляху досягнення спільної місії.

Запитання до дисертантки КРИЛОВОЇ В. О. та відповіді на них:

Доктор філософських наук, професор БОНДАРЕНКО В. Д.:

Вселено Олександрівно, у чому, на ваш погляд, полягає специфіка виявів харизми в сучасності?

КРИЛОВА В. О. Дякую за запитання.

Вияви харизми в бутті сучасної людини та суспільства все більше набувають значних трансформацій. Якщо на початку ХХ століття харизма вважалася екстраординарним природним даром людини, то харизма сучасності – це вияв особистості, що виступає результатом її світоглядних та екзистенціальних трансформацій, росту над собою, подоланню власних меж та створення продуктивних відносин із соціумом на основі бачення харизми інших та співтворчості з ними. Сьогодні харизма все більше набуває імітаційних, маніпулятивних рис через можливість її напрацювання шляхом використання технологічних харизматичних прийомів комунікативного впливу.

Технологізацією харизми є опанування людиною ряду поведінкових, комунікативних прийомів з метою управління або маніпуляції свободою самовираження і вчинків інших людей та спільнот, а також досягнення завдяки такому управлінню або маніпуляції певного соціального статусу та визнання. Ми приходимо до того, що технологізація харизми означає її раціоналізацію, що проявляється у імітації харизматичних ознак. Технологізована харизма, по суті, не є харизмою, адже вона є сукупністю окремих відтворених, напрацьованих людиною харизматичних якостей замість розкриття специфічних рис власної особистості. Технологізуючи харизму, людина імітує її, відмовляється від

можливості виразити власну унікальність у акті живої комунікації, спонтанних життєвих ситуаціях, відносинах або творчості. Тому технологізація харизми є неприйняттям спонтанності власної особистості, показником внутрішньої несвободи, відмовою від себе заради відповідності певним стандартам поведінки і відносин, що гарантовано приведуть до успіху й популярності.

Варто наголосити, що феномен харизми є тісно пов'язаним із феноменом особистості. По суті, харизма, у найширшому сенсі, виступаючи виявом особистості, її світогляду, само-відношення та світовідношення, і є особистість. Індивідуальність, це – характеристика відмінності людини від інших, проте ця відмінність не обов'язково пов'язана з харизмою і не завжди потребує харизми. Особистість завжди розвивається з властивих їй тенденцій, тому вміщає і певні тенденції розвитку харизми, які можуть розкритися або не розкритися в залежності від сили волі, моральності та творчого потенціалу людини. Звідси можна зробити висновок, що там, де є особистість з її специфічними проявами і потенціями, там неодмінно є виражена або невиражена харизма. Актуалізація харизми залежить від розвитку особистості.

Сьогодні людина має всі можливості розкриття власного харизматичного потенціалу шляхом самопізнання та самотворення харизми.

Самопізнання харизми виступає актом, у процесі якого, шляхом діалогу з собою та Іншим, людина виявляє екзистенціальні, світоглядні й соціокультурні обмеження, що заважають конструктивній самореалізації у соціумі, звільняється від них, досягає власні сильні якості й таланти, усвідомлює свої цінності й унікальність – наявну й потенціальну.

Самотворення харизми – процес самовираження особистості, у якому людина творить сама себе, засновуючись на дослідженні та переживанні власних харизматичних тенденцій та якостей. У вищих своїх проявах харизматична особистість усвідомлює бачення себе і реалізує свій ідеальний соціальний образ, і нарешті переживає й виражає своє тіло як продовження власної особистості.

Доктор філософських наук, професор, завідувачий кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики ВАШКЕВИЧ В. М.

Вселена Олександрівна, скажіть, будь-ласка, якою, на вашу думку, є специфіка взаємодії харизматичних лідерів та харизматичних спільнот? І як подібна взаємодія може впливати на суспільство?

КРИЛОВА В. О.: Дякую за запитання.

Важливим фактором, що спрямовує об'єднання лідером спільноти, постає її

мета, що визначає мотиви її утворення та моральний вектор її реалізації. Мета виступає рушійною силою, сенсом існування спільноти, і лідер дає учасникам цей сенс, що може стати їх власним сенсом. Харизматичний лідер може робити акцент на актуалізації лише духовності або лише душевності, або ж може створити таку комунікацію, де духовність та душевність будуть об'єднуватись у цілісність, що буде знаменувати набуття спільнотою дійсної конструктивної харизми.

Виникає питання, чи завжди спільнота висловлює повну згоду з ідеями харизматичного лідера, приймає запропонований ним стиль комунікації та взаємодії й тотально наслідує йому? Ідеї харизматичного лідера не завжди можуть знаходити відгук в усіх послідовників спільноти, проте об'єднуючою умовою її існування є переважання взаємного світоглядно-екзистенціального резонансу усіх учасників, адже він забезпечує можливість взаємності та розуміння.

Розвиваючи ідеї соціальної метаантропології, можна припустити, що у суспільстві буденного буття харизматичне лідерство буде спрямовувати спільноту у напрямку реалізації та вираження екзистенціально-тілесної групової харизми, при чому сам лідер такої спільноти може проявляти екзистенціально-особистісну харизму.

Спільнота з екзистенціально-тілесною харизмою, яка виникає у буденному бутті суспільства, налаштована поглиблювати й нарощувати емоційність та душевність у комунікації. Така спільнота буде існувати як групове об'єднання, що не має потреби особистісного розвитку її учасників. Комунікація учасників спільноти у просторі харизматичного лідерства буде характеризуватися домінантою субординативності й відбуватися за принципом віддзеркалення послідовниками лідера або одне одного, і разом з тим – підпорядкування, поклоніння лідерові. Тому можливим виступає своєрідне розчинення учасників спільноти у образі харизматичного лідера через непробудженість власної харизми та відсутність критичності мислення. Таке розчинення означає зняття з себе відповідальності за свій власний вибір й очікування від лідера усіх можливих вигод для самих себе у спільноті. У просторі такої спільноти лідер може позиціонувати себе як представник своїх послідовників, а тому бере на себе ініціативу вирішувати за них.

Харизматичне лідерство з акцентом лідера на інтелектуальність виникає у граничному бутті суспільства. Харизматичний лідер може утворювати спільноти з екзистенціально-особистісною харизмою, у яких комунікація та взаємодія учасників буде реалізуватись за принципами конкуренції. Причому ця конкуренція може бути явною або латентною. Учасники спільноти можуть стрімко зростати, як екзистенціально, так і професійно, перебуваючи в умовах постійних внутрішніх викликів, озвучених лідером або самими собою, доводити щось собі, лідерові,

спільноті, іншим спільнотам або світові, проте так і не досягнути внутрішньої гармонії та цілісності.

Принцип субординації у такій спільноті у просторі екзистенціально-особистісного харизматичного лідерства також може переважати над принципом координації, що надає свободу самовираження лідерові, проте обмежує таку свободу у його послідовників. Однак, свобода за відсутності поваги харизматичного лідера до послідовників може перерости у свавілля та унеможливить конструктивність співтворчості й саму співтворчість з ними. Якісна координація приводить до більшої свободи харизматичних послідовників та їх вільної взаємодії.

Тому спільнота лише з субординативною або лише з координативною комунікацією на якийсь час може приймати верховенство авторитарного харизматичного лідера і навіть його маніпуляцію, проте згодом, реалізувавши свою харизму, може обрати нового, який запропонує більш привабливі перспективи для її учасників.

Харизматичне лідерство набуває якісно нових принципів комунікації та забезпечує послідовникам конструктивні особистісні трансформації у метаграницному бутті суспільства. Таке лідерство здатне створювати спільноти з екзистенціально-комунікативною харизмою. Комунікація учасників такої спільноти з лідером та одне одним реалізується за принципами взаємодоповнення, взаємопосилення та співтворчості, що не лише очищує їх взаємодію від постійного віддзеркалення та конкуренції, а й веде до визнання групової харизми соціумом та іншими спільнотами. Тут харизма лідера стає концентратом його особистісної сили і творчої енергії, надлишок яких він направляє у спільноту й світ. До речі, наявність гуманістичної екзистенціально-комунікативної харизми лідера та його спільноти повідомляє не лише про пік взаєморозуміння й співпереживання у комунікації усіх її учасників, а й про певний пік їх співтворчості, результати якої підтвердили свою продуктивність. Харизматичне лідерство у цьому випадку приводить до партнерства у найкращих його проявах і може стати рушійною силою не лише значних особистісних, а й суспільних трансформацій.

Можна припустити, що харизматичне лідерство, яке спонукає послідовників до віддзеркалення лідера та одне одного породжує споживацьке суспільство та нехтує потребою його глибинно-особистісного розвитку і становлення. Таке суспільство буде достатньо статичним і нецікавим світовій спільноті, адже буде існувати за рахунок підтримки іншими суспільствами. Харизматичне лідерство, засноване на пануванні та поклонінні лідерові, породжує авторитарність суспільства, його маніпулятивну комунікацію та конкуренцію з іншими суспільствами. Харизматичне лідерство, що реалізує принцип взаємного

доповнення, породжує гуманістичне суспільство, проявляє людяність не лише в теорії, а у й практиці життя і, водночас, динамічно розвивається, притягуючи до себе увагу світової спільноти.

Доктор філософських наук, професор КУШЕРЕЦЬ В. І.:

Шановна Вселено Олександрівно, скажіть, будь-ласка, як співвідносяться поняття «дійсна» та «імітаційна» харизма?

КРИЛОВА В. О. Дякую за запитання.

Харизма людини являє собою силу надзвичайного впливу на інших, як було відзначено вище. Проявляючи свій комунікативний характер, цей феномен розкривається у особливій взаємодії людей, який веде до певних екзистенціальних трансформацій. Такі трансформації є можливими за умови впливу дійсної харизми людини, яка засновується на щирості до себе, інших та власної місії. Володар дійсної харизми не намагається сподобатись іншим, він щиро існує, і це існування є його буттям. Імітаційна харизма заснована на маніпуляції собою, іншими та власною місією. Така маніпуляція відбувається шляхом створення та використання технологій впливу задля самоствердження, влади або успіху, як було відзначено вище.

У контексті екзистенціально-тілесної, екзистенціально-особистісної та екзистенціально-комунікативної харизми виникають нові специфічні аспекти як імітаційності, так і дійсності.

Акцентована тілесність екзистенціально-тілесної харизми хвилює на фізичному рівні, збуджуючи уяву інших, притягуючи магнетизмом, проте не спонукає до особистісної взаємодії. Така харизма людини реалізується через наслідування трендовим тенденціям життя та поведінки. Через відсутність самовідчуття, що приглушується голосами політиків, рекламодавців та бізнесменів, володар такої харизми може проявитися та реалізувати себе лише у загально визначених рамках, заданих іншими харизматиками, що маніпулюють його свідомістю, здебільшого демонструючи імітаційну особистісну харизму. У гонитві за відповідністю обраній авторитетній соціальній групі такі харизматики пасіонарно «працюють» на чужі цінності та бренди, насправді підсвідомо відмовляючи собі у можливості розкрити дійсну неповторну харизму.

У контексті аналізу екзистенціально-особистісної харизми людини, що виражається у цілеспрямованості, інтелектуальності та творчості заради самоствердження, самовираження або влади, наявною стає двоїстість проявів дійсності та імітаційної харизми, з тяжінням до імітаційності. З одного боку, у

такій харизмі людини виражається її захоплення динамічним процесом самовдосконалення й внутрішнього оновлення, з іншого – жага до розширення власної впливовості й стабільного підкорення Іншого.

Екзистенціально-особистісна харизма виходить за межі привабливості тілесних проявів у процесі пізнання особливостей власної харизми і самотворення харизми. Така харизма виражає внутрішню особистісну силу людини та її наполегливість у досягненні мети, тому частіше за все вона є сповненою екзистенціальної напруги. Воля екзистенціально-особистісного харизматика до слави і влади часто придушує натхнення й може спрямовувати його до маніпуляції, породжуючи імітаційну або технологічну харизму, що є результатом використання впливових комунікативних прийомів. У цей момент зникає щирість харизми, при наявності зовнішнього інтелектуального пафосу, а вплив харизматика частіше за все стає короткотривалим, незважаючи на його можливу потужність. З іншого боку, така харизма може ставати і деструктивною.

Імітаційна харизма людини передбачає відмову від щирості в нагоду раціональній прорахованості, що дає відчуття безпеки і влади над собою, іншими й своєю місією. Імітація харизми шляхом використання прийомів впливу унеможливорює особистісний діалог, вона замикається сама на собі, набуваючи зверхності та егоїстичності.

Дійсність особистісного шарму розкривається як цілісність у екзистенціально-комунікативному типі харизми людини. Такий екзистенціальний шарм людини випромінює любов до себе та щирість любові до Іншого та його харизматичної цінності. Дійсний харизматик демонструє відкритість собі, Іншим та власній місії. Така відкритість є результатом самоактуалізації особистості, яка приводить її до творчої і співтворчої самореалізації.

Дійсність екзистенціально-комунікативної харизми виражається у сміливості бути собою, тому людина знаходить таку мову тіла та вираження власної особистості, що є зрозумілими іншим, більше того, надихають інших. Можна зробити висновок, що у своїй основі дійсна та імітаційна харизма людини здійснюють протилежний вплив на оточуючих. Імітаційний харизматик маніпулює, використовуючи слабкі сторони Іншого, нехтуючи взаємодією з ним як особистістю. Дійсний же харизматик надихає та актуалізовує оточуючих. Присутність дійсного харизматика наповнює комунікацію глибиною розуміння, уваги й співтворчості, а також приводить його послідовників до розкриття власної харизми.

Постає нове запитання, чи завжди дійсна харизма є конструктивною? Неможливо заперечити дійсність харизми А. Гітлера, при тому, що, при усій її сугестивності, внутрішній силі, натхненності та переконливості, наявними є її егоїстичні, егоцентричні та маніпулятивні риси. Виходячи зі сказаного, варто

уточнити, що дійсна харизма може виступати і як екзистенціальний шарм, що здійснює негативний вплив на інших. У випадку, коли особистість є сповненою внутрішніми конфліктами і протиріччями, що викликають жалість до себе, її харизма втрачає цілісність, набуваючи деструктивного характеру. Тому можна говорити і про дійсну деструктивну харизму людини, яка демонструє те, що для такої людини цінність влади над собою та іншими стає важливішою за цінності любові та свободи.

Можна зробити висновок, що імітаційна харизма людини та спільноти заснована на маніпуляції собою, іншими та власною місією. Така маніпуляція відбувається шляхом створення та використання технологій впливу задля самоствердження, влади або успіху. Дійсна конструктивна харизма людини та спільноти виражається у сміливості бути собою та активній самоактуалізації, тому вони знаходять таку мову тіла й особистісного самовираження, що є зрозумілими оточуючим і водночас надихають їх.

Доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти СВИРИДЕНКО Д. Б.:

Шановна Вселено Олександрівно, скажіть, будь ласка, у чому полягає специфіка феномену академічної харизми?

КРИЛОВА В. О. Дякую за важливе запитання.

Одним з найавторитетніших інтелектуалів сучасності є вчений. Це особистість, яка має *академічну харизму*, що реалізується у науковому й освітньому середовищі і може стосуватися як особистості, так і спільноти.

Екзистенціальним шармом науковця може бути просякнуте кожне його дослідження, яке пропонується інтелектуальному загалу. Виклик особистості самій собі у власному науковому дослідженні породжує пробудження як харизми взагалі, так і академічної харизми зокрема. Якщо конструктивна харизма людини – це її екзистенціальний шарм, що актуалізує інших на сутнісні внутрішні трансформації, то академічна харизма – це *концептуалізований екзистенціальний шарм* людини, виражений у наукових ідеях і текстах, з одного боку, і, водночас, у вмінні донести свої ідеї та концепції у спілкуванні з оточуючими.

Виникає питання: чи може харизма людини бути ефективно вираженою і максимально реалізуватись у рамках строгої академічної наукової діяльності? Так, може, якщо науковець є відкритим до діалогу і закликає до нього у своєму дослідженні, уявним поглядом бачить свою можливу аудиторію та адресує їй свої завершені ідеї у доступній формі. Тому академічна харизма у вищих проявах – це

харизма щирої особистості, яка вміє донести свої ідеї зрозуміло і надихаюче, використовуючи метафори, вдалі життєві приклади і питання, що закликають інших мислити та висловлювати власні думки, як вербально, так і у письмовій формі.

Завдяки академічній харизмі науковці здатні створити ясний, яскравий, глибокий і цілісний текст, який зможе вплинути на людей, змінити їх світогляд і надихнути на достойні вчинки і стосунки. Актуалізація академічної харизми у науковця робить креативною кожен його думку, яка не буде академічно недоброчесною і запозиченою. Такий харизматичний науковець здатний створити справжню новизну дослідження, яка протистоїть плагіату.

Академічна творчість породжує і авторський стиль, і культуру цитат, і певний ритм тексту, зокрема, та новаторство дослідника взагалі. Тексти академічного харизматика консолідує вчену спільноту, дають основу для нових досліджень й тримають колег і учнів у творчому тонусі.

Доктор філософських наук, професор кафедри МАТУСЕВИЧ Т. В.:

Вселено Олександрівно, у Вашій роботі запропоновано поняття подвійної харизми пари, харизми сім'ї, а також поняття групової харизми спільноти. У чому полягає їх сутність?

КРИЛОВА В. О. Дякую за важливе запитання.

Харизма пари – це духовно-душевна та тілесна цілісність чоловіка і жінки у союзі, яка засновує їх подвійний неповторний екзистенціальний шарм. Подвійна харизма виникає у гармонійній взаємодії андрогінної, цілісної пари, де партнери є актуалізованими особистостями з пробудженою харизматичністю. Харизма пари у вищому сенсі проявляється як подвійний шарм андрогінних партнерів, які знайшли шлях до себе та одне до одного, розкрили силу і магнетичність не лише власної статі, а й власної особистості й об'єднали свої творчі та життєві здобутки у єдине ціле.

Подвійна харизма засновується на певній спільності, схожості та спорідненості чоловіка та жінки. Важливим виступає і характер комунікативної та іншої взаємодії партнерів у харизматичному союзі, що пов'язаний з цінностями партнерів і коливається від сумісного проведення часу у розвагах, загального процесу пізнання, конкуренції, актуалізації до спільної діяльності й співтворчості одне з одним та оточуючими. Важливим критерієм подвійної харизми є спільна діяльність або особиста місія люблячих партнерів, що об'єднує їх мотиви у індивідуальній і парній самореалізації.

Екзистенціально-тілесна подвійна харизма виражається у впевненості, фізичній магнетичності й націленості партнерів продовжувати життя, народжуючи здорове потомство. Проте, за відсутності особистісного єднання, по суті маємо лише натяк на подвійну харизму, виражену здебільшого у фізичному й статевому єднанні. Екзистенціально-особистісна подвійна харизма виражається у помітній інтелектуальній схожості партнерів. Проте у випадку, коли прояви фемінності та маскулінності партнерів придушуються волею до саморозвитку, творчості та влади, екзистенціально-особистісна харизма пари може набувати нарцисичного, авторитарного, деструктивного, маніпулятивного характеру.

У андрогінній, цілісній парі з екзистенціально-комунікативною харизмою чоловік та жінка здатні проявляти відкритість та гуманістичність у спілкуванні одне з одним та іншими, звертаючись до них як до унікального і неповторного харизматичного Ти, вартого поваги і захвату. На основі діалогічної цілісності харизматичних Я і Ти у пари формується ментально-чуттєвий взаємозв'язок із послідовниками, в результаті чого виникає глибинний резонанс із ними. У таких союзах партнери здатні давати духовні орієнтири не лише одне одному, а й послідовникам у періоди екзистенціального вакууму, кризи ідентичності та важких особистісних або соціальних випробувань.

У продуктивному парному союзі, націленому на любов, свободу і співтворчість, відбувається обмін особистісними проявами, а також взаємна актуалізація екзистенціального шарму партнерів у той чи іншій мірі.

Групова конструктивна харизма сім'ї проявляється у співтворчій взаємодії її членів, які перебувають у партнерській єдності одне з одним, що передбачає реалізацію та розвиток їх унікального індивідуального особистісного шарму. Така комунікація стає можливою у партнерській сім'ї, що поважає свободу самовиявлення особистості й створює сприятливі умови для гармонійної взаємодії її членів на основі бачення, поваги і підтримки харизматичних Я і Ти одне одного.

Конструктивною харизмою спільноти є екзистенціальний шарм групи особистостей, що виникає під впливом харизматичного лідера, у атмосфері актуалізуючої комунікації. Важливо підкреслити, що така комунікація реалізується не лише через співпереживання харизматичним лідером спільноті своїх послідовників, а й через взаємодоповнюючу співтворчість з нею.

Проте, можлива й ситуація імітації харизми спільноти за умови наявності у ній раціональної або емоційної маніпуляції. Виходячи від лідера, така маніпуляція у колі послідовників може стати формою їх взаємодії, розповсюджуючись за межі спільноти, коли вже сама спільнота маніпулює іншими спільнотами або навіть соціумом. У цьому випадку харизматичне лідерство стає інструментом об'єднання послідовників на емоційній основі або на основі їх світоглядної нецілісності, тому

групова харизма може слабшати з часом або навіть зовсім згасати через вичерпність цілей, ситуативність чи ефемерність спільної місії, конкуренцію, що призведуть до стагнації спільноти.

Виходячи зі сказаного, варто відзначити, що помітними показниками конструктивної харизми спільноти є її здатність викликати захват і співпереживання соціуму та інших спільнот й залучати послідовників до співтворчості або іншої взаємодії на основі актуалізації їх екзистенціального шарму.

Груповою конструктивною харизмою спільноти є екзистенціальний шарм групи особистостей, що виникає під впливом харизматичного лідера, у атмосфері актуалізуючої комунікації. Важливо підкреслити, що така комунікація реалізується не лише через співпереживання харизматичним лідером спільноті своїх послідовників, а й через взаємодоповнюючу співтворчість з нею. Харизматичною є спільнота, у якій відбувається об'єднання, спільна реалізація і розвиток екзистенціального шарму усіх її учасників, включаючи лідера. Таке об'єднання у спільноті може мати як деструктивну, так і конструктивну мету і прояви у суспільстві.

У випадку, коли спільнота, пропонуючи суспільству певні цінності власною діяльністю, досягнула піку гармонії та соціального визнання й успішно взаємодіє з іншими спільнотами на основі співтворчості та взаємного доповнення, вона реалізує конструктивну групову харизму. Деструктивна харизма спільноти виникає за ініціативою її лідера та послідовників, які об'єднують власні знання, уміння та екзистенціальний шарм заради здійснення влади над обставинами життя, іншими людьми та спільнотами, маніпулюючи ними, з метою довести свою виключність і силу. Така харизма спільноти виникає на основі маніпулятивного завоювання спільнотою прихильності та підтримки оточуючих замість актуалізації у них щирого захвату, як у випадку конструктивних харизматичних спільнот.

Головуючий: Чи є ще запитання до здобувачки? (Немає). Дякуємо за відповіді.

ВИСТУПИЛИ:

Науковий консультант – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри богослов'я та релігієзнавства БОНДАРЕНКО В. Д.

Актуальність теми дисертації полягає у тому, що феномен харизми пов'язаний не лише з особистісним, а й з соціальним буттям людини. Харизма

людини як екзистенціальний шарм і внутрішня сила дає їй можливість притягувати увагу, впливати, актуалізовувати інших у співтворчості або маніпулювати ними, і, навіть змінювати хід історії. Виявлена і розвинута харизма сприяє досягненню повноти життя і самореалізації людини у суспільстві. Харизма – це здатність викликати довіру і вести за собою людину або цілу спільноту. Харизма, як показник зрілості й цілісності людини та спільноти, дає можливість розширювати власну відповідальність у різних сферах життя, розвиваючи їх та проявляючи у них креативність.

Теоретико-методологічна основа дослідження. Важливим в роботі став концептуальний підхід до харизми М. Вебера для досягнення як особистісних, так і соціальних вимірів харизми. Плідними виявилися концепти «біофільна орієнтація» і «некрофільна орієнтація», запропоновані у гуманістичному психоаналізі Е. Фромма. Філософія діалогу М. Бубера дозволила осмислити відносини харизматичної особистості у парі та сім'ї, а також харизматичного лідера у спільноті за моделями «Я – Воно», «Я – Ти». Філософія Й. Хейзинги дала можливість усвідомити феномен харизми в контексті ігрової діяльності людини у суспільстві. Методологічний підхід В. Андрущенко, застосований до феномену організованого суспільства й до свободи в бутті людини та країни, виявився теоретично плідним для осмислення конструктивної харизми. Методологія метаантропології, що запропонована Н. Хамітовим, дозволила усвідомити екзистенціальні й соціокультурні трансформації носія харизми і його світогляду в буденному, граничному та метаграничному вимірах буття людини. Методологічна стратегія соціальної метаантропології С. Крилової дала можливість розглянути феномен суб'єкта харизми в координатах не лише особистісного, а й суспільного буття. Плідним виявився підхід андрогін-аналізу, який дозволив осмислити гендерні аспекти харизми й концептуалізувати конструктивну цілісність харизматичної особистості, пари та сім'ї особистостей, поєднаних любов'ю.

На основі означених методологічних стратегій дисертанткою був розроблений авторський методологічний підхід, який отримав назву «метаантропологія харизми». Даний методологічний підхід дозволив зробити низку нових висновків щодо буття носія харизми та харизматичної спільноти в суспільстві. Зазначені методологічні стратегії поєдналися з герменевтичним і компаративістським підходами, які дали можливість коректно витлумачувати наукові тексти та здійснювати порівняння їх ідей з життям, а також з біографічним підходом, що дозволило здійснити аналіз харизми на основі прикладу конкретних особистостей та спільнот.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в створенні цілісної концепції харизми людини та спільноти і на основі класичних й сучасних підходів

до феномену харизми, розробці нової авторської методології – метаантропології харизми.

Дисертантка довела, що в широкому сенсі харизму можна визначити як екзистенціальний шарм і магнетизм, здатність надихати, впливати на інших і вести за собою. В своїх конструктивних формах харизма реалізується гуманістично, без маніпуляцій, адже вона зумовлена духовно-душевною цілісністю особистості та спільноти.

Важливим видається те, що методологічний підхід метаантропології харизми В. Крилової відкриває можливість комплексного і системного осягнення цього феномену не лише у поведінкових, а й у екзистенціально-світоглядних вимірах буття людини та спільноти. Метаантропологія харизми – методологічна стратегія, що системно досліджує феномени дійсної та імітаційної харизми людини, пари та спільноти, їх екзистенціальні, світоглядні, соціокультурні аспекти й потенції у буденному, граничному і метаграничному вимірах буття людини. В цих вимірах виокремлюються екзистенціально-тілесний, екзистенціально-особистісний та екзистенціально-комунікативний типи харизми людини, яким певною мірою відповідають буденний, особистісний та філософський типи світогляду. В координатах даного підходу харизма особистості може розвиватися до цілісності тілесності, душевності й духовності, що породжує конструктивний екзистенціальний шарм і співтворчу екзистенціальну комунікацію.

Особистий внесок здобувача. Сформульовані та обґрунтовані у даній дисертаційній роботі положення і висновки отримані у ході самостійного дослідження.

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 3 статті (у співавторстві) у виданнях, які індексуються у Web of Science, 21 – у фахових виданнях України та зарубіжних фахових виданнях (2 у співавторстві, 10 з-поміж яких внесені до міжнародних наукометричних баз), 8 тез виступів на наукових конференціях місцевого, всеукраїнського та міжнародного рівнів.

Оцінка змісту дисертації. Структуру та обсяг дисертаційного дослідження визначено метою та поставленими завданнями. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, двадцяти чотирьох підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Список використаної літератури включає в себе 506 позицій, з них 231 джерело – дослідження іноземних науковців. Загальний обсяг роботи – 448 сторінок тексту, з них – 400 сторінок основного тексту.

В *першому розділі* «Теоретико-методологічні основи дослідження» проаналізовано проблему харизми в історії філософії та в сучасному науковому дискурсі, окреслено понятійний апарат та методології дослідження, обґрунтовано метаантропологію харизми як нову методологічну стратегію.

У другому розділі «Харизма як цілісність людини і спільноти», осмислено харизму людини та спільноти як цілісність їх буття, феномен зовнішньої і внутрішньої харизми, світогляд харизматичної людини як єдність устремлень, цілей і цінностей та його прояви у суспільстві, екзистенціально-комунікативні основи харизми людини: любов до себе та Іншого, щирість, іронію/самоіронію, відкритість до діалогу. Досліджено конструктивну й деструктивну харизму як прояв любові та пристрасті до себе й Іншого, дійсну та імітаційну харизму як результат актуалізації і маніпуляції собою та Іншим у спільноті. Проаналізовано аспекти взаємодії харизми і краси людини, сутнісні відмінності харизми і геніальності в бутті особистості і спільноти. Осмислено чоловічу й жіночу харизму, а також соціокультурні стереотипи й архетипи, пов'язані з нею.

У третьому розділі «Вияви харизми інтелектуалів у сучасному соціокультурному просторі» розглянуто феномен академічної харизми вченого та його тексту, академічної харизми викладача університету, проблему харизми експерта й актуальність харизми у медійному просторі та екранних мистецтвах.

У четвертому розділі «Харизма люблячої пари та сім'ї» проаналізовано феномен подвійної харизми пари як прояв комунікативного андрогінізму. Досліджено можливості пари та сім'ї у актуалізації харизми особистості, спільність інтересів, цілей та цінностей як умову харизматичної єдності особистостей. Осмислено феномен маніпуляції як шляху до згасання особистісної і подвійної харизми чоловіка та жінки й можливості виходу за її межі. Проаналізовано місію пари та сім'ї як фактор об'єднання особистих творчих здобутків чоловіка і жінки у суспільстві.

У п'ятому розділі «Харизма лідерів і спільнот» усвідомлено феномен харизматичного лідерства як чинника об'єднання і розвитку спільноти. Проаналізовано харизматичного політичного лідера в контексті авторитарного, тоталітарного і демократичного суспільства та його конструктивні й деструктивні прояви. Осмислено феномен харизматичного лідерства у професійному колективі.

Висновки зроблені дисертанткою на основі отриманих результатів та відповідають завданням дослідження.

Також хочеться зазначити, що список літератури є багатограним, має багато вітчизняних і зарубіжних джерел.

Отже, подана дисертація свідчить про зрілість дисертантки, її вміння аналізувати та аргументувати проблему, бути готовою її розв'язувати за допомогою наукових методологій, які є актуальними та ефективними у філософській антропології.

За актуальністю, новизною отриманих результатів, опублікованих публікацій, обґрунтованістю висновків дисертаційна робота **КРИЛОВОЇ**

Вселени Олександрівни «ФЕНОМЕН ХАРИЗМИ В БУТТІ ЛЮДИНИ ТА СПІЛЬНОТИ» є завершеною науковою працею і може бути рекомендована до захисту в спеціалізованій вченій раді Д 26.053.16 в Українському державному педагогічному університеті імені Михайла Драгоманова.

ВИСНОВОК РЕЦЕНЗЕНТІВ

Доктора філософських наук, професора **КУШЕРЦЯ Василя Івановича**, доктора філософських наук, професора, завідувача кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти **СВИРИДЕНКО Дениса Борисовича**, доктора філософських наук, професора кафедри **МАТУСЕВИЧ Тетяни Володимирівни** про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації **КРИЛОВОЇ Вселени Олександрівни «Феномен харизми в бутті людини та спільноти»**.

Доктор філософських наук, професор, КУШЕРЕЦЬ В. І.

Актуальність теми дисертації зумовлена її надзвичайною важливістю для сучасної України. Вияви харизми є пов'язаними не лише з особистісним, а й з соціальним буттям людини. Харизма – це здатність викликати довіру і вести за собою людину або цілу спільноту. Харизма, як показник зрілості й цілісності людини та спільноти, дає можливість розширювати власну відповідальність у різних сферах життя, розвиваючи їх та проявляючи у них креативність. Харизма людини як екзистенціальний шарм і внутрішня сила дає їй можливість притягувати увагу, впливати, актуалізувати інших у співтворчості або маніпулювати ними, і, навіть, змінювати хід історії. Можу погодитися, що виявлена і розвинута харизма сприяє досягненню повноти життя і самореалізації людини у суспільстві.

У роботі дисертантки відзначається важливість щирості переживання особистістю харизми, що виражає усвідомлення власної винятковості та слідування їй у практиці життя і дає можливість об'єднувати інших, спрямовуючи розвиток суспільства.

Важливо, що дисертантка акцентує увагу на тому, що проблема харизми загострюється в часи війни й повоєнного відновлення суспільства, що особливо актуально для сучасної України. Дійсно, питання харизми, харизматичної людини, її ролі у спільноті є вельми важливими у період відстоювання Україною своєї свободи та ідентичності, що в умовах війни потребує особливого зміцнення народного духу, національної стійкості та посилення суб'єктності у світі. Гуманістичні харизматичні лідери здатні не лише підтримувати окремих людей та

цілі спільноти у кризові часи, а й змінювати їх долю, наповнюючи їх сенсами, давати духовні орієнтири у періоди світоглядних пошуків, утвердження, захисту і розвитку як особистості, так і суспільства.

Наукова новизна дисертаційного дослідження визначена обраним об'єктом, яким є соціальне буття людини у його цілісності й, одночасно, неоднозначності, плюральності та суперечливості. Предметом дослідження є харизма в бутті людини і спільноти.

Основні пункти новизни:

Уперше:

- доведено, що в широкому сенсі харизму можна визначити як екзистенціальний шарм і магнетизм, здатність надихати, впливати на інших і вести за собою. В своїх конструктивних формах харизма реалізується гуманістично, без маніпуляцій, адже вона зумовлена духовно-душевною цілісністю особистості та спільноти;

- обґрунтовані поняття дійсної та імітаційної харизми людини. Визначено, що імітаційна харизма демонструє особистісну нецілісність й виражає відмову людини від щирості заради раціональної прорахованості, маніпуляції замість актуалізації, що дає відчуття безпеки і влади над собою та Іншим. Імітаційна харизма виступає вдаванням, технологічним екзистенціальним шармом, який не надихає послідовників, а маніпулює ними та контролює їх. Дійсна харизма людини, у конструктивних її проявах, розкривається у сміливості бути собою і виступає таким проявом екзистенціального шарму людини і спільноти, що характеризується цілісністю, органічністю, щирістю та відкритістю до діалогу;

- доведено, що дійсна харизма може мати конструктивний і деструктивний характер. Критерієм конструктивної (гуманістичної) харизми є щира життєвість, що реалізується через творче й людяне здійснення своєї місії у суспільстві, критерієм деструктивної харизми є те, що вона реалізується у процесі маніпулятивного егоцентричного самовираження, спрямованого на оволодіння Іншим. Імітаційна харизма є апіорі деструктивною, виключаючи ті її модуси, коли вона зовсім не впливає на оточуючих;

Уточнено, що:

- діяльність конструктивного харизматика як лідера спільноти може бути означена як гуманістичне і демократичне харизматичне лідерство. Таке лідерство

означає толерантне спрямування спільноти, що об'єднує її учасників на основі актуалізації їх власної виключності;

- деструктивні прояви харизматичного лідера у спільноті проявляються у формі його авторитарності або тоталітарності, що формує відповідні типи суспільства. Авторитарне харизматичне лідерство виражається в домінанті лідера спільноти замість акценту на її місії, водночас постулюючи зворотне;

Набули подальшого розвитку:

- теза про те, що концепт харизми особистості повинен бути доповнений концептами харизми спільноти – пари, сім'ї, колективу, суспільства;

- аналіз медійної харизми як відтворення засобами медіа образу. Медійна харизма, в залежності від екзистенціального виміру буття людини та її світогляду, може виражатися як демонстративність та маніпулятивність, у вищих же своїх проявах стає продовженням її конструктивної харизми;

- осмислення поняття конструктивного (гуманістичного) харизматичного лідерства, що є об'єднуючим чинником демократичної спільноти. У професійному колективі таке лідерство засновується не лише на управлінській компетентності лідера, а й означає сприяння всебічному харизматичному розвитку послідовників та здійснення продуктивної, співтворчої комунікації з ними на шляху досягнення спільної місії.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення, методологічні надбання та висновки даного дослідження можуть бути використані як в філософській антропології, соціальній філософії, філософії культури, метаантропології, філософії діалогу, соціології, філософії психоаналізу так і в інших сферах.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретико-методологічні положення, новизна та висновки дисертаційного дослідження обговорювались на засіданнях кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, на методологічному семінарі «Філософська антропологія як метаантропологія» Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, щорічних звітних наукових конференціях викладачів, докторантів і аспірантів Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, круглих столів, міжнародних та всеукраїнських науково-практичних і науково-теоретичних конференціях (2022-2024 рр.)

Основні положення та висновки дисертаційного дослідження висвітлені в 32 авторських публікаціях: 24 статтях, з них 8 розміщені у іноземних наукових періодичних виданнях (Республіка Польща, Республіка Чехія, Республіка Латвія), 13 – у фахових виданнях; 3 – у закордонних журналах, які індексуються в науково-метричній базі Web of Science; 8 – у збірниках матеріалів міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Оцінка змісту дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, двадцяти чотирьох підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків та списку використаних джерел. Обсяг дисертації – 448 сторінок.

Дисертація КРИЛОВОЇ Вселени Олександрівни «Феномен харизми в бутті людини та спільноти» є комплексним, евристичним і завершеним науковим дослідженням та відповідає сучасним вимогам і може бути подана до захисту в спеціалізованій вченій раді Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри ЮНЕСКО з наукової освіти СВИРИДЕНКО Д. Б.

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що вияви харизми в бутті сучасної людини та суспільства все більше набувають значних трансформацій. На початку ХХ століття харизма вважалася екстраординарним природним даром людини, доповненим її особистими напрацюваннями, а протягом останніх десятиліть вона все більше набуває імітаційних рис, стаючи суто функціональним засобом комунікації та досягнення соціального успіху. Сьогодні наявною є тенденція, що харизматиком все частіше вважається той, хто володіє маніпулятивними поведінковими технологіями впливу, а не той, хто розкрив унікальність власної особистості у акті самотворення. Втрачаючи щирість, а інколи й людяність, харизма перетворюється на інструмент для досягнення влади над іншими.

Варто відзначити, що у світі дійсно відзначається наростання популярності сучасних технологій набуття харизми задля отримання вигоди внаслідок маніпуляцій. Це підтверджує велика кількість досліджень зарубіжних авторів, тренінгів та програм, ведучі яких обіцяють зробити людину харизматичною за короткий час, описуючи маніпулятивні поведінкові прийоми, але зовсім не спонукаючи її харизматично мислити, діяти, жити, беручи відповідальність за власний особистісний розвиток і самореалізацію. Згоден з думкою дисертантки, що нашим сучасникам пропонуються технології набуття не дійсної, а імітаційної харизми, що унеможлиблює розкриття їх особистості та веде до гальмування розвитку і навіть стагнації суспільства.

Метою дослідження виступає комплексний аналіз феномену харизми як вияву особистості та спільноти.

Теоретико-методологічна основа дослідження.

Основою дослідження виступає низка методологічних підходів, серед яких теоретично значущим став концептуальний підхід до харизми М. Вебера, що дав можливість осягнути як особистісні, так і соціальні виміри цього феномену. Для усвідомлення конструктивних і деструктивних проявів харизми у спільноті та соціумі плідними стали ідеї, запропоновані у гуманістичному психоаналізі Е. Фромма, який дослідив біофільну і некрофільну орієнтацію особистості. Філософія діалогу М. Бубера дозволила осмислити відносини харизматичної особистості у парі та сім'ї, а також харизматичного лідера у спільноті за моделями «Я – Воно», «Я – Ти». Філософія Й. Хейзинги дозволила усвідомити феномен харизми в контексті ігрової діяльності людини у суспільстві.

Методологічний підхід В. Андрущенка, застосований до феномену організованого суспільства й до свободи в бутті людини та країни, виявився евристично цінним для осмислення конструктивної харизми. Продуктивною стала методологія метаантропології, розроблена Н. Хамітовим, яка дозволила усвідомити екзистенціальні й соціокультурні трансформації носія харизми і його світогляду в буденному, граничному та метаграничному вимірах буття людини. Значущою виступила методологічна стратегія соціальної метаантропології С. Крилової, яка дала можливість розглянути феномен суб'єкта харизми в контексті його суспільного буття, осягнувши специфіку групової харизми спільноти. При осмисленні гендерних особливостей у діяльності й життєвому світі харизматичної особистості плідним виявився підхід андрогін-аналізу Н. Хамітова і С. Крилової, що дозволив проаналізувати критерії конструктивної цілісності харизматичної особистості, пари та сім'ї особистостей, поєднаних любов'ю. В результаті дисертанткою була розроблена авторська методологічна стратегія – *метаантропологія харизми*, яка дозволила зробити ряд евристичних висновків щодо буття носія харизми та харизматичної спільноти в суспільстві. Дана стратегія дозволяє комплексно і системно осягнути феномени дійсної та імітаційної харизми людини, пари та спільноти, їх екзистенціальні, світоглядні, соціокультурні аспекти й потенції.

Осмислення екзистенціальних типів харизми у контексті означених вище вимірів буття у рамках метаантропології харизми привело до розгортання підходу, згідно з яким набуття людиною філософського світогляду спонукає актуалізацію дійсних конструктивних проявів харизми у спільноті та суспільстві через взяття відповідальності за себе, свій життєвий і творчий шлях, відносини, а також відданість цілям та сенсам свого буття.

Дані методологічні підходи були реалізовані на основі загальнонаукових методів пізнання, серед яких варто виділити герменевтичний і компаративістський підходи, які дають можливість коректно витлумачувати наукові тексти та здійснювати порівняння їх ідей з життям, а також біографічний підхід, що дозволив здійснити аналіз харизми на основі прикладу конкретних особистостей та спільнот.

Наукова новизна дисертаційного дослідження визначена обранням об'єктом, яким є соціальне буття людини у його цілісності й, одночасно, неоднозначності, плюральності та суперечливості. Предметом дослідження є харизма в бутті людини і спільноти.

Основні положення новизни:

- обґрунтовано необхідність нового методологічного підходу – метаантропології харизми, який дозволяє комплексно і системно осягнути цей феномен не лише у поведінкових, а й у екзистенціально-світоглядних вимірах буття людини та спільноти. Метаантропологія харизми – методологічна стратегія, що системно досліджує феномени дійсної та імітаційної харизми людини, пари, сім'ї та спільноти, їх екзистенціальні, світоглядні, соціокультурні аспекти й потенції у буденному, граничному і метаграничному вимірах буття людини. В цих вимірах виокремлюються екзистенціально-тілесний, екзистенціально-особистісний та екзистенціально-комунікативний типи харизми людини, яким певною мірою відповідають буденний, особистісний та філософський типи світогляду. В координатах даного підходу харизма особистості може розвиватися до цілісності тілесності, душевності й духовності, що породжує конструктивний екзистенціальний шарм і співтворчу екзистенціальну комунікацію;

- доведено, що у буденному бутті людини особистісна харизма здебільшого підмінюється фізичною магнетичністю та яскравою зовнішністю, як чоловічою, так і жіночою. Тому виникає зовнішня харизма, що визначається як екзистенціально-тілесна або харизма привабливості;

- виявлено, що у граничному бутті людини пробуджується внутрішня харизма як екзистенціально-особистісна, що виступає харизмою інтелектуальності. Така харизма зазвичай набуває егоцентричного характеру, тому стає засобом маніпуляції. У цьому вимірі буття людина та спільнота прагнуть створювати та використовувати різноманітні технології харизми з метою підкорити собі послідовників, соціум, і навіть увесь світ, що говорить про нецілісність такої харизми;

- проаналізовано, що у метаграничному бутті людини виникає екзистенціально-комунікативна або цілісна харизма, що гармонійно поєднує

тілесне, духовне і душевне начала людини. Даний тип харизми передбачає відкритість до діалогу, щирість, здатність до актуалізації харизми інших та співтворчості з ними, тому проявляється як на рівні особистості, так і у парі й у спільноті харизматиків;

- визначені провідні харизматичні образи інтелектуалів сучасності, які максимально впливають на суспільні процеси, – вченого, викладача університету, експерта, актора, харизма яких посилюється, коли вони виступають ще й медійними персонами.

Уточнено, що:

- академічна харизма, яка виявляється в ученого та викладача університету, здатна впливати не лише на професійну спільноту, а й на суспільство в цілому, розвиваючи у його членів критичне і креативне мислення;

- сім'я глибинно впливає на особистісне ядро харизматичної людини та її світоглядні цінності. Сім'я може бути як джерелом життєвої сили людини, що актуалізує її харизму, так і деактуалізуючим харизму людини началом, у випадку, коли серед її членів реалізується деструктивна харизматична комунікація;

- конструктивна харизматична комунікація у сім'ї – це така комунікація, у якій кожен член родини відчуває свою цінність, значимість і має свободу для виявлення та реалізації харизми, властивої лише йому. Така комунікація породжує групову харизму сім'ї;

Набули подальшого розвитку:

- положення про важливість самопізнання людиною особливостей власної харизми. Самопізнання харизми виступає актом, у процесі якого, шляхом діалогу з собою та Іншим, людина виявляє екзистенціальні, світоглядні й соціокультурні обмеження, що заважають конструктивній самореалізації у соціумі, звільняється від них, досягає власні сильні якості й таланти, усвідомлює свої цінності й унікальність – наявну й потенціальну;

- ідея про феномен самотворення харизми як процесу, у якому людина творить сама себе і акцентує увагу на розгортанні реальних харизматичних потенцій. Харизматична особистість реалізує свій ідеальний соціальний образ, в цьому процесі вона не відкидає свою тілесність і не концентрується на ній, а переживає й виражає її як продовження особистості;

- розуміння того, що у своїх конструктивних проявах харизматичне Я не протистоїть харизматичному Ти Іншого, не тисне на нього, не маніпулює, не

принижує його цінності та гідність, а сприймає як унікальне харизматичне Ти. Харизматична комунікація стає конструктивною лише у випадку, коли відбувається на рівні діалогу харизматичних Я і Ти, які приймають екзистенціальний шарм одне одного, акцентуються на ньому і реалізуються у співтворчості, яка збагачує суспільство;

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у створенні системного підходу до аналізу харизми людини та спільноти як екзистенціального шарму, що усвідомлюється не як поведінкова технологічна практика, а як особистісний вияв людини, з одного боку, та результат її світоглядно-творчого становлення й актуалізуючої взаємодії з собою та соціумом, – з іншого. Питання, які були проаналізовані у дослідженні, набули особливої уваги у колі філософів, психологів, соціологів. Результати даного дослідження можуть бути корисними як для теоретиків, так і для практиків, спеціалістів з гуманітарних дисциплін, у яких виникає можливість евристично застосовувати методологію метаантропології харизми у власній науковій та професійній діяльності.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретико-методологічні положення, новизна та висновки дисертаційного дослідження обговорювались на засіданнях кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, на методологічному семінарі «Філософська антропологія як метаантропологія» Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України, щорічних звітних наукових конференціях викладачів, докторантів і аспірантів Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, круглих столів, міжнародних та всеукраїнських науково-практичних і науково-теоретичних конференціях (2022-2024 рр.)

Основні положення та висновки дисертаційного дослідження висвітлені в 32 авторських публікаціях: 24 статтях, з них 8 розміщені у іноземних наукових періодичних виданнях (Республіка Польща, Республіка Чехія, Республіка Латвія), 13 – у фахових виданнях; 3 – у закордонних журналах, які індексуються в науково-метричній базі Web of Science; 8 – у збірниках матеріалів міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Оцінка змісту дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, двадцяти чотирьох підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків та списку використаних джерел. Обсяг дисертації – 448 сторінок.

Дисертантка спирається на роботи як вітчизняних, так і зарубіжних авторів та комплексно аналізує предмет дослідження в контексті цих досліджень. Вдало

підбрана методологія дослідження, завдяки якій забезпечується новизна. Робота побудована аргументовано та логічно, має обґрунтовані висновки.

Дисертаційна робота Крилової В.О. характеризує дослідницю як вдумливого фахівця, який демонструє обізнаність у філософській науковій літературі, вдало застосовує класичні та новітні методології до предмету свого дослідження, має цілісний філософський світогляд. Вирішення проблем ґрунтується на науковій основі, і, водночас, містить емпіричний досвід самої дисертантки.

Дисертація **КРИЛОВОЇ Вселени Олександрівни «Феномен харизми в бутті людини та спільноти»** є завершеною науковою працею та відповідає сучасним вимогам і може бути рекомендована в спеціалізованій вченій раді Українського державного університету імені Михайла Драгоманова для захисту.

Доктор філософських наук, професор кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики МАТУСЕВИЧ Т. В.

Актуальність теми дисертації розкривається у положенні про те, що спрощене сприйняття харизми як засобу, а не мети призводить до набуття нею імітаційності, нещирості. Неможливо не погодитись з тим, що наявною сьогодні є тенденція, що сучасні люди все більше прагнуть здаватися, а не бути, грати роль або демонструвати видимість себе не лише широкому загалу у соціумі, діяльності та відносинах, а й наодинці з собою.

Дисертантка влучно відмічає, що сьогодні харизма все більше монологізується, втрачає душевність і духовну глибину. Це відбувається під впливом волі до влади і слави несправжніх харизматичних лідерів та їх послідовників. І дійсно, заміна суспільного діалогу між лідерами і народами на його видимість унеможливорює конструктивність проявів харизми.

Такі тенденції присипляють пробудження дійсної харизми людини в усій її повноті, душевності й щирості, деформують її прояви у спільноті, відвертають особистість від критичного й креативного пізнання і самопізнання харизми, що дарує внутрішню ясність, органічність і гідність самореалізації, усвідомлення власних особистісних завдань та життєвої місії.

Ознайомившись з дисертацією можна стверджувати, що існує потреба комплексного осмислення феномену харизми в бутті людини та спільноти, її дійсних та імітаційних проявів, а також екзистенціальних та світоглядних основ, які спрямовують розвиток і самореалізацію особистості та спільноти особистостей.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в створенні цілісної концепції харизми людини та спільноти і на основі класичних й сучасних підходів

до феномену харизми, розробці нової авторської методології – метаантропології харизми.

Основні пункти новизни:

Уперше:

- усвідомлено, що пара люблячих чоловіка та жінки, які виявили та реалізували харизму на особистісному рівні, за умови діалогу може утворювати подвійну харизму (харизму пари). Така харизма проявляється у союзі, в якому партнери об'єднали свої творчі й життєві здобутки у єдине ціле, зберігаючи свободу самореалізації;

- осмислено феномен конструктивної харизми сім'ї як цілісної спільноти батьків і дітей, що проявляється у співтворчій взаємодії її членів, які перебувають у партнерській єдності. У такій сім'ї співтворчість реалізується на основі любові, свободи, поваги, актуалізації харизми, лідерського харизматичного потенціалу усіх її членів;

- проаналізовано феномен харизми різноманітних спільнот, що виникає у процесі об'єднання харизми особистостей з метою здійснення спільної місії у суспільстві і виражається у харизматичній комунікації;

- досліджено феномен харизматичної комунікації у спільноті, що реалізується у рамках комунікативної системи «лідер – послідовник», «послідовник – послідовник» та «спільнота – оточуючі». Запропоновано поняття «конструктивна харизматична комунікація», яка є суб'єкт-суб'єктною, і «деструктивна харизматична комунікація», яка є суб'єкт-об'єктною, що визначають конструктивність або деструктивність спільноти. Прикладом деструктивної спільноти з суб'єкт-об'єктною харизматичною комунікацією є тоталітарні (неототалітарні) спільноти, в тому числі релігійні;

Уточнено, що:

- харизматичне лідерство у сім'ї як спільноті рідних людей засновується на виявленій та реалізованій у взаємодії між ними харизмі одного або декількох її членів, що дає імпульс харизматичного розкриття іншим членам родини;

- наростання акценту на особистості лідера і «абсолютній правильності» його світогляду робить останнього тоталітарним харизматичним лідером, що призводить до повної нетерпимості щодо позицій опонентів і прагнення знищити їх;

- людяність є основою конструктивної харизми спільноти як професійного колективу за умови особистісної і творчої єдності його членів. При гуманному

керівництві лідера, харизматична комунікація стає справжнім мистецтвом співтворчості учасників колективу. У такій атмосфері, з одного боку, кожен демонструє готовність зробити власний внесок на благо загальної місії, а з іншого, – проявити теплоту розуміння один одного та відкритість до ідей колег. В результаті такої духовно-душевної єдності, вмотивованості та цілеспрямованості, професійний колектив неодмінно набуває харизми та випромінює її у світ.

Набули подальшого розвитку:

- положення про те, що тілесність харизматичної людини є продовженням її особистості, результатом стилю життя та внутрішнього стану. Неодмінним аспектом харизми є тілесна гармонія, що означає відповідність форм тіла людини її статі та особистісній місії;

- осягнення феноменів харизми чоловіка та жінки в сучасному західному світі та аналіз впливу, який вони здійснюють на парні відносини та соціальну реалізацію. Доведено, що харизма чоловіка та жінки найбільш суттєво проявляється саме у їх особистості, яка, з одного боку, є вищою за стать, а з іншого, – якісно поглиблюється саме через статеву природу, визначаючи напрям самовираження особистості;

Апробація результатів дослідження. Основні теоретико-методологічні положення, новизна та висновки дисертаційного дослідження обговорювались на засіданнях кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, на методологічному семінарі «Філософська антропологія як метаантропологія» Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, щорічних звітних наукових конференціях викладачів, докторантів і аспірантів Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, круглих столів, міжнародних та всеукраїнських науково-практичних і науково-теоретичних конференціях (2022-2024 рр.)

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні та практичні положення, методологічні надбання та висновки можуть бути використані як в філософській антропології, соціальній філософії, філософії культури, метаантропології, філософії діалогу, соціології, філософії психоаналізу так і в інших сферах.

Основні положення та висновки дисертаційного дослідження висвітлені в 32 авторських публікаціях: 24 статтях, з них 8 розміщені у іноземних наукових періодичних виданнях (Республіка Польща, Республіка Чехія, Республіка Латвія), 13 – у фахових виданнях; 3 – у закордонних журналах, які індексуються в науково-

метричній базі Web of Science; 8 – у збірниках матеріалів міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Оцінка змісту дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, двадцяти чотирьох підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків та списку використаних джерел. Обсяг дисертації – 448 сторінок.

Дисертація **КРИЛОВОЇ Вселени Олександрівни «Феномен харизми в бутті людини та спільноти»** відповідає сучасним вимогам, є завершеною науковою працею і може бути подана до захисту у відповідній спеціалізованій вченій раді Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

УХВАЛИЛИ:

Наукову доповідь **КРИЛОВОЇ В. О.**, у якій висвітлено основні наукові результати дисертаційної роботи, взяти до уваги.

Прийняти такі **ВИСНОВКИ** щодо дисертаційної роботи **КРИЛОВОЇ Вселени Олександрівни «Феномен харизми в бутті людини та спільноти»**.

1. Актуальність теми дослідження. Дане дослідження присвячене комплексному аналізу харизми як екзистенціального шарму і внутрішньої сили людини і спільноти, що дає їй можливість притягувати увагу, впливати, актуалізовувати інших у співтворчості або маніпулювати ними, і, навіть, змінювати хід історії. Виявлена і розвинута харизма сприяє досягненню повноти життя і самореалізації людини у суспільстві. Харизма – це здатність викликати довіру і вести за собою людину або цілу спільноту. Харизма, як показник зрілості й цілісності людини та спільноти, дає можливість розширювати власну відповідальність у різних сферах життя, розвиваючи їх та проявляючи у них креативність.

Щире переживання особистістю харизми виражає усвідомлення власної винятковості та слідування їй у практиці життя, що дає можливість об'єднувати інших, спрямовуючи розвиток суспільства.

Проблема харизми загострюється в часи війни й повоєнного відновлення суспільства, що особливо актуально для сучасної України. Дійсно, питання харизми, харизматичної людини, її ролі у спільноті є вельми важливими у період відстоювання Україною своєї свободи та ідентичності, що в умовах війни потребує особливого зміцнення народного духу, національної стійкості та посилення суб'єктності у світі. Гуманістичні харизматичні лідери здатні не лише підтримувати окремих людей та цілі спільноти у кризові часи, а й змінювати їх долю, наповнюючи їх сенсами, давати духовні орієнтири у періоди світоглядних пошуків, утвердження, захисту і розвитку як особистості, так і суспільства.

Вияви харизми в бутті сучасної людини та суспільства все більше набувають значних трансформацій. Якщо на початку ХХ століття харизма вважалася екстраординарним природним даром людини, доповненим її особистими напрацюваннями, то протягом останніх десятиліть вона все більше набуває імітаційних рис, стаючи суто функціональним засобом комунікації та досягнення соціального успіху. Харизматиком все частіше вважається той, хто володіє маніпулятивними поведінковими технологіями впливу, а не той, хто розкрив унікальність власної особистості у акті самотворення. Втрачаючи щирість, а інколи й людяність, харизма перетворюється на інструмент для досягнення влади над іншими.

Показовою є популярність сучасних технологій набуття харизми задля отримання вигоди внаслідок маніпуляцій. Про це свідчить велика кількість досліджень вітчизняних і зарубіжних авторів, тренінгів та програм, ведучі яких обіцяють зробити людину харизматичною за короткий час, описуючи маніпулятивні поведінкові прийоми, але зовсім не спонукаючи її харизматично мислити, діяти, жити, беручи відповідальність за власний особистісний розвиток і самореалізацію. По суті, пропонуються технології набуття не дійсної, а імітаційної харизми людини, що унеможлиблює розкриття її особистості та веде до гальмування розвитку і, навіть, стагнації суспільства.

Спрощене сприйняття харизми як засобу, а не мети, призводить до того, що сучасні люди все більше прагнуть здаватися, а не бути, грати роль або демонструвати видимість себе не лише широкому загалу у соціумі, діяльності та відносинах, а й наодинці з собою.

Сьогодні харизма все більше втрачає душевність і духовну глибину. Це відбувається під впливом волі до влади і слави несправжніх харизматичних лідерів та їх послідовників. Заміна суспільного діалогу між лідерами і народами на його видимість унеможлиблює конструктивність проявів харизми.

Такі тенденції присипляють пробудження дійсної харизми людини в усій її повноті, душевності й щирості, деформують її прояви у спільноті, відвертають особистість від критичного й креативного пізнання і самопізнання харизми, що дарує внутрішню ясність, органічність і гідність самореалізації, усвідомлення власних особистісних завдань та життєвої місії.

Сказане натякає на потребу комплексного осмислення феномену харизми в бутті людини та спільноти, її дійсних та імітаційних проявів, а також екзистенціальних та світоглядних основ, які спрямовують розвиток і самореалізацію особистості та спільноти особистостей.

2. Об'єктом дослідження є соціальне буття людини у його цілісності й, одночасно, неоднозначності, плюральності та суперечливості, а його предметом є феномен харизми в бутті людини і спільноти.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в створенні цілісної концепції харизми людини та спільноти і на основі класичних й сучасних підходів до феномену харизми, розробці нової авторської методології – метаантропології харизми.

Наукова новизна розкривається в наступних положеннях, які виносяться на захист:

Уперше:

- доведено, що в широкому сенсі харизму можна визначити як екзистенціальний шарм і магнетизм, здатність надихати, впливати на інших і вести за собою. В своїх конструктивних формах харизма реалізується гуманістично, без маніпуляцій, адже вона зумовлена духовно-душевною цілісністю особистості та спільноти;

- обґрунтовано необхідність нового методологічного підходу – метаантропології харизми, який дозволяє комплексно і системно осягнути цей феномен не лише у поведінкових, а й у екзистенціально-світоглядних вимірах буття людини та спільноти. Метаантропологія харизми – методологічна стратегія, що системно досліджує феномени дійсної та імітаційної харизми людини, пари, сім'ї та спільноти, їх екзистенціальні, світоглядні, соціокультурні аспекти й потенції у буденному, граничному і метаграничному вимірах буття людини. В цих вимірах виокремлюються екзистенціально-тілесний, екзистенціально-особистісний та екзистенціально-комунікативний типи харизми людини, яким певною мірою відповідають буденний, особистісний та філософський типи світогляду. В координатах даного підходу харизма особистості може розвиватися до цілісності тілесності, душевності й духовності, що породжує конструктивний екзистенціальний шарм і співтворчу екзистенціальну комунікацію;

- доведено, що у буденному бутті людини особистісна харизма здебільшого підмінюється фізичною магнетичністю та яскравою зовнішністю, як чоловічою, так і жіночою. Тому виникає зовнішня харизма, що визначається як екзистенціально-тілесна або харизма привабливості;

- виявлено, що у граничному бутті людини пробуджується внутрішня харизма як екзистенціально-особистісна, що виступає харизмою інтелектуальності. Така харизма зазвичай набуває егоцентричного характеру, тому стає засобом маніпуляції. У цьому вимірі буття людина та спільнота прагнуть створювати та використовувати різноманітні технології харизми з метою

підкорити собі послідовників, соціум, і навіть увесь світ, що говорить про нецілісність такої харизми;

- проаналізовано, що у метаграничному бутті людини виникає екзистенціально-комунікативна або цілісна харизма, що гармонійно поєднує тілесне, духовне і душевне начала людини. Даний тип харизми передбачає відкритість до діалогу, щирість, здатність до актуалізації харизми інших та співтворчості з ними, тому проявляється як на рівні особистості, так і у парі й у спільноті харизматиків;

- обґрунтовані поняття дійсної та імітаційної харизми людини. Визначено, що імітаційна харизма демонструє особистісну нецілісність й виражає відмову людини від щирості заради раціональної прорахованості, маніпуляції замість актуалізації, що дає відчуття безпеки і влади над собою та Іншим. Імітаційна харизма виступає вдаванням, технологічним екзистенціальним шармом, який не надихає послідовників, а маніпулює ними та контролює їх. Дійсна харизма людини, у конструктивних її проявах, розкривається у сміливості бути собою і виступає таким проявом екзистенціального шарму людини і спільноти, що характеризується цілісністю, органічністю, щирістю та відкритістю до діалогу;

- доведено, що дійсна харизма може мати конструктивний і деструктивний характер. Критерієм конструктивної (гуманістичної) харизми є щира життєвість, що реалізується через творче й людяне здійснення своєї місії у суспільстві, критерієм деструктивної харизми є те, що вона реалізується у процесі маніпулятивного егоцентричного самовираження, спрямованого на оволодіння Іншим. Імітаційна харизма є апріорі деструктивною, виключаючи ті її модуси, коли вона зовсім не впливає на оточуючих;

- усвідомлено, що пара люблячих чоловіка та жінки, які виявили та реалізували харизму на особистісному рівні, за умови діалогу може утворювати подвійну харизму (харизму пари). Така харизма проявляється у союзі, в якому партнери об'єднали свої творчі й життєві здобутки у єдине ціле, зберігаючи свободу самореалізації;

- осмислено феномен конструктивної харизми сім'ї як цілісної спільноти батьків і дітей, що проявляється у співтворчій взаємодії її членів, які перебувають у партнерській єдності. У такій сім'ї співтворчість реалізується на основі любові, свободи, поваги, актуалізації харизми, лідерського харизматичного потенціалу усіх її членів;

- проаналізовано феномен харизми різноманітних спільнот, що виникає у процесі об'єднання харизми особистостей з метою здійснення спільної місії у суспільстві і виражається у харизматичній комунікації;

досліджено феномен харизматичної комунікації у спільноті, що реалізується у рамках комунікативної системи «лідер – послідовник», «послідовник – послідовник» та «спільнота – оточуючі». Запропоновано поняття «конструктивна харизматична комунікація», яка є суб'єкт-суб'єктною, і «деструктивна харизматична комунікація», яка є суб'єкт-об'єктною, що визначають конструктивність або деструктивність спільноти. Прикладом деструктивної спільноти з суб'єкт-об'єктною харизматичною комунікацією є тоталітарні (неототалітарні) спільноти, в тому числі релігійні;

визначені провідні харизматичні образи інтелектуалів сучасності, які максимально впливають на суспільні процеси, – вченого, викладача університету, експерта, актора, харизма яких посилюється, коли вони виступають ще й медійними персонами.

Уточнено, що:

- академічна харизма, яка виявляється в ученого та викладача університету, здатна впливати не лише на професійну спільноту, а й на суспільство в цілому, розвиваючи у його членів критичне і креативне мислення;

- сім'я глибинно впливає на особистісне ядро харизматичної людини та її світоглядні цінності. Сім'я може бути як джерелом життєвої сили людини, що актуалізує її харизму, так і деактуалізуючим харизму людини началом, у випадку, коли серед її членів реалізується деструктивна харизматична комунікація;

- конструктивна харизматична комунікація у сім'ї – це така комунікація, у якій кожен член родини відчуває свою цінність, значимість і має свободу для виявлення та реалізації харизми, властивої лише йому. Така комунікація породжує групову харизму сім'ї;

- харизматичне лідерство у сім'ї як спільноті рідних людей засновується на виявленій та реалізованій у взаємодії між ними харизмі одного або декількох її членів, що дає імпульс харизматичного розкриття іншим членам родини;

- діяльність конструктивного харизматика як лідера спільноти може бути означена як гуманістичне і демократичне харизматичне лідерство. Таке лідерство означає толерантне спрямування спільноти, що об'єднує її учасників на основі актуалізації їх власної виключності;

- деструктивні прояви харизматичного лідера у спільноті проявляються у формі його авторитарності або тоталітарності, що формує відповідні типи суспільства. Авторитарне харизматичне лідерство виражається в домінанті лідера спільноти замість акценту на її місії, водночас постулюючи зворотне;

- наростання акценту на особистості лідера і «абсолютній правильності» його світогляду робить останнього тоталітарним харизматичним лідером, що

приводить до повної нетерпимості щодо позицій опонентів і прагнення знищити їх; людяність – людяність є основою конструктивної харизми спільноти як професійного колективу за умови особистісної і творчої єдності його членів. При гуманному керівництві лідера, харизматична комунікація стає справжнім мистецтвом співтворчості учасників колективу. У такій атмосфері, з одного боку, кожен демонструє готовність зробити власний внесок на благо загальної місії, а з іншого, – проявити теплоту розуміння один одного та відкритість до ідей колег. В результаті такої духовно-душевної єдності, вмотивованості та цілеспрямованості, професійний колектив неодмінно набуває харизми та випромінює її у світ.

Набуло подальшого розвитку:

- положення про важливість самопізнання людиною особливостей власної харизми. Самопізнання харизми виступає актом, у процесі якого, шляхом діалогу з собою та Іншим, людина виявляє екзистенціальні, світоглядні й соціокультурні обмеження, що заважають конструктивній самореалізації у соціумі, звільняється від них, досягає власні сильні якості й таланти, усвідомлює свої цінності й унікальність – наявну й потенціальну;

- ідея про феномен самотворення харизми як процесу, у якому людина творить сама себе і акцентує увагу на розгортанні реальних харизматичних потенцій. Харизматична особистість реалізує свій ідеальний соціальний образ, в цьому процесі вона не відкидає свою тілесність і не концентрується на ній, а переживає й виражає її як продовження особистості;

- розуміння того, що у своїх конструктивних проявах харизматичне Я не протистоїть харизматичному Ти Іншого, не тисне на нього, не маніпулює, не принижує його цінності та гідність, а сприймає як унікальне харизматичне Ти. Харизматична комунікація стає конструктивною лише у випадку, коли відбувається на рівні діалогу харизматичних Я і Ти, які приймають екзистенціальний шарм одне одного, акцентуються на ньому і реалізуються у співтворчості, яка збагачує суспільство;

- теза про те, що концепт харизми особистості повинен бути доповнений концептами харизми спільноти – пари, сім'ї, колективу, суспільства;

- положення про те, що тілесність харизматичної людини є продовженням її особистості, результатом стилю життя та внутрішнього стану. Неодмінним аспектом харизми є тілесна гармонія, що означає відповідність форм тіла людини її статі та особистісній місії;

- осягнення феноменів харизми чоловіка та жінки в сучасному західному світі та аналіз впливу, який вони здійснюють на парні відносини та соціальну реалізацію. Доведено, що харизма чоловіка та жінки найбільш суттєво

проявляється саме у їх особистості, яка, з одного боку, є вищою за стать, а з іншого, – якісно поглиблюється саме через статеву природу, визначаючи напрям самовираження особистості;

– аналіз медійної харизми як відтворення засобами медіа образу. Медійна харизма, в залежності від екзистенціального виміру буття людини та її світогляду, може виражатися як демонстративність та маніпулятивність, у вищих же своїх проявах стає продовженням її конструктивної харизми;

– осмислення поняття конструктивного (гуманістичного) харизматичного лідерства, що є об'єднуючим чинником демократичної спільноти. У професійному колективі таке лідерство засновується не лише на управлінській компетентності лідера, а й означає сприяння всебічному харизматичному розвитку послідовників та здійснення продуктивної, співтворчої комунікації з ними на шляху досягнення спільної місії.

Теоретичне значення дисертації визначено системним підходом до аналізу харизми людини та спільноти як екзистенціального шарму, що усвідомлюється не як поведінкова технологічна практика, а як особистісний вияв людини, з одного боку, та результат її світоглядно-творчого становлення й актуалізуючої взаємодії з собою та соціумом, – з іншого. В результаті комплексного аналізу феномену харизми виокремлюються такі поняття як харизма люблячої пари та сім'ї, а також групова харизма спільноти.

За допомогою авторського методологічного підходу – метаантропології харизми – усвідомлено, що у буденному бутті виникає екзистенціально-тілесна харизма людини та спільноти, що виступає таким екзистенціальним шармом, який характеризується акцентом на тілесності як найвищій цінності; граничне буття породжує екзистенціально-особистісну харизму, що виражає обдарованість, інтелектуальність і цілеспрямованість людини та спільноти, з одного боку, та їх владний характер і нецілісність, – з іншого; у метаграничному бутті виникає екзистенціально-комунікативна харизма, що виражає цілісність особистості та спільноти у їх тілесно-гендерному, світоглядно-екзистенціальному та комунікативно-творчому аспектах. Такий екзистенціальний шарм реалізується у діяльній любові до себе та до Іншого як цінності, а також у гуманістичній співтворчості з соціумом й актуалізації харизми спільноти послідовників.

Ідеї, концепти та методологічні здобутки даної дисертаційної роботи виступають основою подальших досліджень розвитку та реалізації харизми у суспільстві.

Практичне значення одержаних результатів полягає передусім у тому, що питання, які були проаналізовані у дослідженні, набули особливої уваги у колі філософів, соціологів, психологів. Результати даного дослідження можуть бути

корисними як для теоретиків, так і для практиків, спеціалістів з гуманітарних дисциплін, у яких виникає можливість евристично застосовувати методологію метаантропології харизми у власній науковій та професійній діяльності.

На основі даного дисертаційного дослідження виникає можливість створити лекційні курси та спецкурси з соціальної філософії, філософської антропології, філософії культури, метаантропології, філософії діалогу, філософії психоаналізу.

3. Дисертація Крилової В. О. є самостійною науковою роботою.

За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 3 статті (у співавторстві) у виданнях, які індексуються у Scopus та Web of Science, 21 – у фахових виданнях України та зарубіжних фахових виданнях (2 у співавторстві, 10 із-поміж яких внесені до міжнародних наукометричних баз), 8 тез виступів на наукових конференціях місцевого, всеукраїнського та міжнародного рівнів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, опубліковані у виданнях, індексованих у Scopus і Web of Science

1. Podlevska N., Krylova V., Hereha M., Halukha L., Panochko M. (2024). Intercultural communication in ukrainian higher education institutions. *Conhecimento & Diversidade, Niterói, v. 16, n. 42 Abr./Jun.* <https://doi.org/10.18316/rcd.v16i42.11683>
2. Nikitchenko L., Krylova V., Arkushyna H., Davydova Z., Samborska O. (2024). Innovative approaches to learning and teaching in ukrainian higher education. *Brazilian Journal of Education, Technology and Society (BRAJETS) v.17, n.1, Jan-Mar*, p. 495-505. <http://dx.doi.org/10.14571/brajets.v17.n1.495-505>
3. Krylova S., Krylova V., Manoylo N., Gerasymova E., Tabler T. (2024) «Knowledge and Power Relationships between Artificial Intelligence and the Human Condition: Reflections from Contemporary Social Philosophy» *Interacción y Perspectiva. Revista de Trabajo Social Vol. 14 No 2 / julio-septiembre*. p. 360- 370. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10909683>

Статті у зарубіжних виданнях та наукометричних базах даних

4. Krylova V. (2024). The phenomenon of human charisma on social media: modern challenges and tendencies. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences, No. 2*. P. 65-73. <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2024-2-9>
5. Крилова В. (2023). Харизматична єдність чоловіка та жінки у люблячій парі: екзистенціальні й світоглядні вияви. *Interdisciplinary journal «Scientific-*

Discussion» № 82. С. 10-15. URL: <https://scientific-discussion.com/wp-content/uploads/2023/11/Scientific-discussion-No-82-2023.pdf>

6. Крилова В. (2023). Сутнісні ознаки харизми і геніальності людини: компаративістський аналіз на основі метаантропології харизми. *Knowledge, Education, Law, Management. № 6 (58). С. 66-72. <https://doi.org/10.51647/kelm.2023.6.11>*

7. Крилова В. (2024). Буттєві прояви конструктивної та деструктивної харизми людини. *Knowledge, Education, Law, Management. № 1 (61). С. 97-103. <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.1.14>*

8. Krylova V. (2024). Charisma of a community as a result of the values unity of its participants: a socio-meta-anthropological analysis. *Interdisciplinary journal «Scientific-Discussion» № 90. P. 45-50. URL: <https://scientific-discussion.com/wp-content/uploads/2024/07/Scientific-discussion-No-90-2024.pdf>*

9. Крилова В. (2024). Харизматичне лідерство як чинник об'єднання і розвитку спільноти. *Мультидисциплінарний міжнародний журнал «Věda a perspektivy». № 9 (40). SÉRIE «Filozofie». С. 344-356. DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-9\(40\)-343-356](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-9(40)-343-356)*

10. Крилова В. (Світла), В. (2024). Харизматичний лідер і спільнота в контексті авторитарного, тоталітарного та демократичного суспільства. *Мультидисциплінарний міжнародний журнал «Věda a perspektivy». Вип. 12 (43). SÉRIE «Filozofie». С. 289-306. DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-12\(43\)-289-306](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2024-12(43)-289-306)*

11. Крилова, В. (Вселена Світла). (2024). Осмислення проблеми харизми в історії філософії та в сучасному науковому дискурсі. *Interdisciplinary journal «Scientific-Discussion» № 96. С. 5-13. URL: <https://scientific-discussion.com/wp-content/uploads/2025/01/Scientific-discussion-No-96-2024.pdf>*

Статті у фахових періодичних виданнях

12. Крилова В. (Світла В.) (2022). Харизма людини як духовно-душевна та тілесна цілісність: метаантропологічний аналіз. *Культурологічний альманах. Серія «Філософія». Вип. 3. С. 131-136. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2022.3.18>*

13. Крилова В. (Світла В.) (2022). Світогляд харизматичної людини: прояви та динаміка. *Актуальні проблеми філософії та соціології. Вип. 39. С. 28-33. <https://doi.org/10.32782/apfs.v039.2022.5>*

14. Крилова В. (Світла В.) (2023). Харизма викладача в екзистенціальних вимірах буття. *Вища освіта України № 1 (88). С. 87- 95. DOI 10.32782/NPU-VOU.2023.1(88).11*

15. Крилова В. (Світла В.) (2023). Харизма і краса людини: аспекти взаємодії. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. Випуск 46, с. 93–99. <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.46.11>

16. Крилова В. (Світла В.) (2023). Текст як результат харизми автора. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. Вип. 40. С. 27-31. <https://doi.org/10.32782/apfs.v040.2023.5>

17. Крилова В. (Світла В.) (2023). Екзистенціальні та світоглядні основи харизми людини та їх особливості в соціокультурному просторі. *Культурологічний альманах. Серія «Філософія»*. Вип. 1. С. 251-256. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.1.34>

18. Крилова С., Крилова В. (Світла В.) (2023). Харизма людини у еру інформаційних технологій та мас-медіа. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. Вип. 47. С. 84–91. <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.47.10>

19. Крилова С., Крилова В. (Світла В.) (2023). Феномен академічної харизми вченого в науці та освіті. *Вища освіта України № 2 (89)*. С. 46-52.
DOI 10.32782/UDU-VOU.2023.2(89).06

20. Крилова В. (Світла В.) (2023). Екзистенціально-комунікативні основи харизми експерта як чинник соціального визнання. *Культурологічний альманах*. Вип. 2. С. 191-196. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2023.2.26>

21. Крилова В. (Світла В.) (2023). Феномени харизми чоловіка та жінки в сучасному західному світі. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. Вип. 48, С. 79–85. <https://doi.org/10.30970/PPS.2023.48.10>

22. Крилова В. (Світла В.) (2023). Харизма люблячої пари як прояв комунікативного андрогінізму. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. Вип. 42. С. 76-81. <https://doi.org/10.32782/apfs.v042.2023.13>

23. Крилова (Світла) В. (2023). Актуалізація харизматичного потенціалу людини у просторі люблячої пари. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. Вип. 3. С. 12-19. <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2023.3.2>

24. Крилова В. (Світла В.) (2024). Медійна харизма як результат поєднання екранного образу і реальних рис особистості та її прояви у кінематографі. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. Вип. 48. С. 57-63.

DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v048.2024.9>

Матеріали тез конференцій:

25. Крилова (Світла) В. (2023). Екзистенціальні аспекти харизми чоловіка та жінки в сучасному світі. *Prospects of modern science and education. The 5th International scientific and practical conference*» (February 07 – 10, 2023. Stockholm, Sweden). International Science Group. P. 492-496. 664 p.

26. Крилова В. Харизма експерта як чинник соціально-комунікативного успіху. I Матеріали міжнародного наукового симпозіуму «Соціальні комунікації: виклики сьогодення (до Дня журналіста)» 06 червня 2023 року. 388 с. С. 70-73.

27. Крилова В. (2023). Прояви дійсної та імітаційної харизми в бутті людини. Гуманітарний корпус: [збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії] – Випуск 49. Київ : ТОВ «НВП Інтерсервіс», 122 с. с. 9-13.

28. Крилова В. (2023). Екзистенціальні трансформації харизми і краси в бутті людини. *Actual problems of modern science. The 4th International scientific and practical conference* (January 31 – February 3, 2023. Boston, USA). International Science Group. P. 337-340. 492 p.

29. Крилова (Світла) В. (2023). Конструктивні та деструктивні прояви харизми людини та їх критерії. *Scientific directions of research in educational activity. The 6th International scientific and practical conference* (February 14 – 17, 2023. Osaka, Japan). International Science Group. P. 383-387. 545 p.

30. Крилова В. (Світла В.) (2024). Гуманістична місія як чинник харизми андрогінної пари: методологія метаантропології та андрогін-аналізу. VIII Міжнародна науково-практична конференція «Проблема гуманізму в умовах війни та миру: методології осмислення і практики людяності» (29-30 червня 2023 року). Проблема гуманізму в умовах війни та миру. Збірник наукових праць / За ред. Н. Хамітова і С. Крилової. К.: КНТ, 2024. С. 106-106. 208 с.

31. Крилова (Світла) В. (2024). Специфіка впливу сім'ї на актуалізацію харизми особистості. *World educational trends: lifelong learning in the information society. The 7th International scientific and practical conference* (October 15 – 18, 2024. Athens, Greece). International Science Group. P. 221-224. 337 p.

32. Крилова (Світла) В. (2024). Формальна і неформальна харизма лідера спільноти. The 8th International scientific and practical conference “Modernization of innovative development of professional education” (October 22 – 25, 2024. Amsterdam, Netherlands). International Science Group. 318 p. P. 231-234.

Слід вважати, що дисертаційна робота КРИЛОВОЇ В. О. є достатньою мірою апробованою.

Результати дисертації були апробовані на шести наукових конференціях: Міжнародний науковий симпозіум «Соціальні комунікації: виклики сьогодення (до Дня журналіста)» 06 червня 2023 року; III Міжнародна науково-практична конференція «Образи сучасності в гуманітарному знанні» (Київ, 23 жовтня 2023); II міжнародна науково-практична конференція «Актуальні наукові проблеми та інноваційні рішення в контексті XXI століття» 17-го лютого 2023 р.; Звітньо-наукова конференція «Філософський дискурс в умовах війни: культурні, релігійні, наукові та освітні перспективи», УДУ імені Михайла Драгоманова 23 травня 2023 р.; VIII Міжнародна науково-практична конференція «Проблема гуманізму в умовах війни та миру: методології осмислення і практики людяності», 29-30 червня 2023; III Міжнародна науково-практична конференція «Образи сучасності в гуманітарному знанні» (Київ, 24 жовтня 2024).

4. Вважати, що дисертація КРИЛОВОЇ Вселени Олександрівни на тему: «Феномен харизми в бутті людини та спільноти» є завершеним самостійним дослідженням, яке відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2021 р. №1197.

5. РЕКОМЕНДУВАТИ

Виходячи з наведеного вище, кафедра соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Навчально-наукового інституту філософії та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова затверджує цей висновок і рекомендує дисертацію КРИЛОВОЇ В.О. на тему: «Феномен харизми в бутті людини та спільноти» (науковий консультант – доктор філософських наук, професор БОНДАРЕНКО В. Д.), подану на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософських наук зі спеціальності 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії, до захисту у спеціалізованій вченій раді.

Рішення прийняте одноголосно.

19.11.2024

Головуючий на засіданні кафедри
соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики

Рецензент

Рецензент

Рецензент

Секретар

Андрущенко В.П.

Кушерець В.І.

Свириденко Д.Б.

Матусевич Т.В.

Процька С.М.